

ANWB Vogelgids van Europa

KOSMOS

www.kosmosuitgevers.nl

Oorspronkelijke titel:

Fågelguiden Europas och Medelhavsområdets fåglar i fält

© 1999 Albert Bonniers Förlag, Stockholm

© 1999 Lars Svensson (tekst en verspreidingskaarten), Peter J. Grant (tekst),
Killian Mullarney en Dan Zetterström (illustraties en bijschriften)

Nederlandse uitgave: © 2005 ANWB B.V., Den Haag, anwb.nl

uitgegeven met ISBN 978 90 18 03080 3

Vertaling: André J. van Loon, Frank G. Rozendaal

Bewerking: Arnoud B. van den Berg

Vierde en vijfde, geheel herziene druk, 2010, 2012

Vertaling herziene gedeelten: André J. van Loon

Bewerking: Arnoud B. van den Berg

© 2016 voor de Nederlandse taal:

Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen

in samenwerking met ANWB B.V., Den Haag

Zesde druk, 2016

Vertaling herziene gedeelten: André J. van Loon & Ger Meesters

Zevende druk, 2017

Actualisering: Arnoud B. van den Berg & André J. van Loon

Omslagontwerp: Garage-bno

ISBN 978 90 215 6595 8

NUR 435

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

Dankwoord 6

Bij de Nederlandse bewerking 6

Voorwoord 7

Inleiding 8

Soortbeschrijvingen 14-407

Zwanen 14
Ganzen 14, 16
Grondeleenden 24
Duikeenden 30
Hybride eenden 34
Eiders 36
Zee-eenden 38
Zaagbekken 42
Witkopeenden 44
Zeldzame eenden 46
Ruigpoothoenders 48
Patrijzen en fazanten 52
Vechtkwartel en Kwartelkoning 56
Duikers 60
Futen 64
Zeevogels observeren 67
Stormvogels 68
Stormvogeltjes 74
Jan-van-genten 76
Pelikanen 76
Aalscholvers 78
Reigers 80
Ooievaars 84
Ibissen en lepelaars 86
Flamingo's 86
Roofvogels 88
Gieren 89
Arenden 92
Wouwen en kiekendieven 102, 114
Buizerds 106
Wespendieven 110
Sperwers 112
Valken 116
Rallen 124
Kraanvogels 128
Trappen 130
Steltlopers 132
Scholekster en kluten 134
Grielen en vorkstaartplevieren 136

Plevieren 138
Strandlopers 148
Jagers 174
Meeuwen 178
Sterns 198
Alken 208
Zandhoenders 212
Duiven en tortels 214
Koekoeken 220
Uilen 222
Nachtzwaluwen 234
Gierzwaluwen 236
Hop en ijsvogels 238
Bijeneters en Scharrelaar 240
Spechten 242
Leeuweriken 248
Zwaluwen 258
Piepers en kwikstaarten 262
Waterspreeuw, Pestvogel en Zijdestaart 272
Heggenmussen 274
Nachtgalen, roodstaarten, tapuiten 276
Lijsters 294
Zangers 302
Goudhanen, Winterkoning 336
Vliegenvangers 338
Mezen 342
Boomklevers 348
Rotskruiper en boomkruipers 350
Klauwieren 352
Bulbuuls en honingzuigers 358
Timalia's 360
Kraaien 360
Spreeuwen 368
Wielewalen 370
Mussen 372
Vinken 376
Gorzen 392
Amerikaanse zangvogels 404

Dwaalgasten 408

Extreme dwaalgasten 418

Ingevoerde en (vermoedelijk)

ontsnapte soorten 422

Literatuur 427

Register 429

Inleiding

In dit boek worden alle vogelsoorten behandeld die broeden of regelmatig voorkomen in Europa, Noord-Afrika ten noorden van 30°N, en een groot deel van het Midden-Oosten (Israël, Palestina, Jordanië, Libanon, Syrië, Turkije, Armenië, Georgië en Azerbeidzjan). Eveneens behandeld worden de vogels van de Canarische Eilanden, Madeira en het Sinaischiereiland, maar niet die van de Azoren, Kaapverdische Eilanden, Irak en Iran. De oostgrens van Europa wordt gevormd door het Oeralgebergte, de Oeralrivier en de Kaspische Zee. Dit is grofweg het deel van de wereld dat vaak wordt aangeduid als het West-Palearctische gebied (WP).

In deze gids worden meer dan 770 soorten beschreven, inclusief 59 apart gerangschikte dwaalgasten. Daarnaast worden 31 soorten apart behandeld omdat waarnemingen waarschijnlijk betrekking hebben op uit gangenschap ontsnapte vogels of op nakomelingen van exemplaren die oorspronkelijk in het gebied werden geïntroduceerd. Tevens wordt een opsomming gegeven van meer dan 100 'extreme' dwaalgasten afkomstig van andere continenten.

Taxonomie en namen

In deze editie diende voor de taxonomie noodgedwongen de voorkeur van de auteur te worden gevolgd. Dit betekent dat deze op een aantal plaatsen afwijkt van de vorige editie en van de taxonomische beslissingen van de Commissie Systematiek Nederlandse Avifauna; deze commissie neemt besluiten over soorten en ondersoorten die in Nederland zijn vastgesteld. Indien van toepassing wordt in de tekst uitgelegd wat de taxonomische opvatting in Nederland (cq van de CSNA) is.

De wetenschappelijke naam van een soort wordt in het Latijn (of in verlatijnde vorm) geschreven en bestaat uit twee woorden, de genusnaam (met een hoofdletter aan het begin) en het epitheton (de soortaanduiding, die geheel met kleine letters wordt geschreven). Het wordt aanbevolen dat de wetenschappelijke namen van genera, soorten en ondersoorten cursief worden weergegeven. Zo is de wetenschappelijke naam van bijvoorbeeld de Grutto *Limosa limosa*.

Om de geografische variatie binnen een soort aan te geven, worden duidelijk herkenbare populaties – de zogeheten ondersoorten (subspecies; ook afgekort als ssp) – met een derde woord aangeduid, de ondersoortaanduiding (bijvoorbeeld IJslandse Grutto *Limosa limosa islandica* van het uiterste noordwesten van Europa, tegenover Grutto *Limosa limosa* van Nederland en centraal Europa). In verband met de beperkte ruimte worden in dit boek alleen de duidelijkste en best herkenbare ondersoorten besproken en/of afgebeeld. Voor volledigheid kan de geïnteresseerde lezer terecht bij handboeken en checklists, bijvoorbeeld Vaurie (1959, 1965), Cramp et al (1977-1994) en Dickinson (2003).

In enkele gevallen is het epitheton tussen haakjes gezet gevolgd door de ondersoortaanduiding, bijvoorbeeld *Sylvia (sarda) balearica*. Dit geeft aan dat de taxonomische status van een soort of ondersoort op basis van de huidige kennis niet eenduidig bepaald is. Een aantal van de in dit boek genoemde ondersoorten kan wellicht beter als soort worden beschouwd.

Op enkele uitzonderingen na komen de Nederlandse namen van Nederlandse soorten overeen met die in *Zeldzame*

vogels van Nederland (van den Berg & Bosman 2001) en de Nederlandse namen van overige soorten met die in *Vogels van de wereld – complete checklist* (Walters 1997) en *Dutch Birding vogelnamen* (van den Berg 2008).

Taxonomische overwegingen zijn in dit boek ondergeschikt gemaakt aan praktische bij de keuze van soortvolgorde binnen genera en, in sommige gevallen, families. Het enige doel hiervan is om die soorten bij elkaar te brengen die het meest op elkaar lijken en zo een vergelijking te vergemakkelijken. Recent molecuulair-biologisch onderzoek heeft nieuwe inzichten opgeleverd in de onderlinge verwantschappen en daarmee de rangschikking van soorten, genera en families. Voor mogelijke toekomstige edities van dit boek zullen daarom op sommige plaatsen vrij radicale veranderingen in de volgorde van de behandelde soorten noodzakelijk blijken.

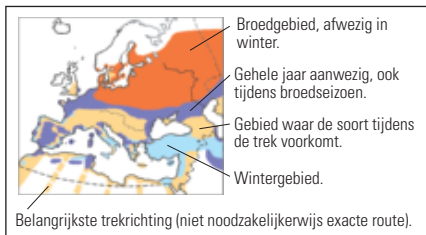
Status in Nederland

Om direct te kunnen zien of een soort in Nederland een algemene verschijning of zeer zeldzame gast is, staat in de kopregel een statusaanduiding welke is gebaseerd op van den Berg & Bosman (2001). Deze aanduiding bestaat uit een letter of een combinatie van letters (symbolen). Het gebruik van een beperkt aantal symbolen bevordert de eenvoud, maar heeft als nadeel dat daardoor talrijke en schaarse soorten dezelfde aanduiding kunnen krijgen. De symbolen worden hieronder verklaard.

Voorkomen in Nederland

- B** broedt sinds 1990 jaarlijks met meer dan 50 paren.
- b** heeft gedurende 1900-2016 gebroed maar in 1990-2016 niet elk jaar; of wel jaarlijks maar in 1990-2016 met minder dan 50 paren.
- J** jaargast (gehele jaar aanwezig).
- D** doortrekker.
- W** wintergast (in winter aanwezig).
- Z** zeldzame soort (dwaalgast) die in de periode 1800-2016 is vastgesteld, sinds 1980 niet meer dan gemiddeld twee keer per jaar en waarvan alle gevallen van na 2000 door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA) dienen te worden beoordeeld.
- I** influx- of invasiegast (in sommige jaren aanwezig, soms talrijk).
- ()** soorten waarvan het regelmatige voorkomen in Nederland uitsluitend is gebaseerd op uitgezette of ontsnapte individuen.
- in Nederland in 1800-2016 niet vastgesteld

Indien de status in België sterk van die in Nederland verschilt, wordt dat in veel gevallen aangegeven.

Verspreidingskaarten

Naast de aanduiding van de talrijkheid zijn voor de meeste soorten verspreidingskaarten afgebeeld, die het mogelijk maken om snel vast te stellen of een bepaalde soort op een bepaalde plaats in een bepaald seizoen wel of niet verwacht kan worden. Hoewel het noodzakelijk was om de kaarten klein te houden, geven deze niettemin een handig overzicht van het normale voorkomen. In tegenstelling tot veel andere boeken is op de kaarten ook aangegeven waar – voor zover bekend – de vogels normaliter op de voorjaars- en najaarstrek voorkomen.

Afmetingen van vogels

Elke soortbeschrijving begint met een aanduiding van de grootte van een vogel. Deze wordt uitgedrukt als de lengte in centimeters van snapepunt tot staartpunt, gemeten aan een uitgestrekte vogel (L). Voor de meeste vogels die vaak in vlucht zijn te zien, wordt de spanwijdte, de afstand tussen beide vleugelpunten, vermeld (S).

Om de normale variatie in grootte binnen een soort aan te geven, wordt in plaats van een enkele gemiddelde maat altijd een variatiebreedte gegeven. Velen zijn zich niet bewust van de grootte van de normale variatie en daardoor kan men gemakkelijk een foutieve conclusie trekken wanneer de determinatie te zeer gebaseerd is op afmetingen.

De lengtematen zijn grotendeels gemeten aan een reeks goed geprepareerde balgen (huiden) en in sommige gevallen van vers dode of levende vogels. (Er zijn nauwelijks maten overgenomen uit de grote handboeken.)

De spanwijdtes zijn bedoeld om de grootst mogelijke afmeting aan te geven die een vogel in vlucht bereiken kan. (Iets grotere afmetingen worden bereikt wanneer bij een levende vogel de vleugels worden gestrekt door aan de slagpennen te trekken, maar dergelijke kunstmatige afmetingen zijn hier vermeden.) Nogal wat in de huidige literatuur gepubliceerde afmetingen zijn misleidend. De in dit boek vermelde maten zijn voor een groot deel gemeten aan levende vogels, aangevuld met metingen aan balgen en foto's.

Terminologie en symbolen

Om dit boek makkelijk toegankelijk te maken voor een breed publiek met interesse in vogels en natuurlijke historie, is ornithologisch jargon tot een minimum beperkt. Er zijn echter enige technische termen die onmisbaar zijn om teksten over soortherkenning goed te kunnen begrijpen, zoals de precieze termen voor verschillende verenkleed en leeftijden, en deze worden hieronder verklaard. De meeste termen die betrekking hebben op het verenkleed, de topografie van de vogel, worden ook verklaard op de binnenzijde van de omslag. De maanden

van het jaar worden afgekort met de eerste drie letters (dus: jan, feb, maa, apr, mei, jun, jul, aug, sep, okt, nov, dec).

VERENKLEDEN EN LEEFTIJDEN

juveniel (*juv*; juveniel kleed) – het eerste complete verenkleed waarin een jonge vogel vliegvlug wordt.

post-juveniel – alle verenkleed en leeftijden die volgen op het juveniele kleed.

jong – onnauwkeurige term die gewoonlijk betrekking heeft op juveniel en/of 1^e winterkleed zonder hiertussen onderscheid te maken.

onvolwassen (*onv*; ook immatuur of *imm*) – onnauwkeurige term voor vogels die niet meer het juveniele, maar ook nog niet het adulte verenkleed dragen (soms ook gebruikt voor alle verenkleed behalve het adulte).

1^e *najaar* – vogel in het eerste najaar, 2 tot 5 maanden oud. De term heeft betrekking op de leeftijd, niet op een bepaald verenkleed.

1^e *winter* (eerste winterkleed) – volgt op het juveniele kleed en wordt doorgaans in het najaar door gedeeltelijke rui (bij enkele soorten door volledige rui) gevormd en tot het voorjaar van het tweede kalenderjaar gedragen.

1^e *zomer* (eerste zomerkleed) – vervangt in late winter/voorjaar van het tweede kalenderjaar het eerste winterkleed; wordt door gedeeltelijke rui (bij vele soorten door volledige rui) gevormd of verschijnt door sleet van veerranden. Wordt gedragen tot de volgende rui, doorgaans in late zomer/najaar van hetzelfde jaar, wanneer het wordt vervangen door het tweede-winterkleed.

2^e *winter* (tweede winterkleed) – ontstaat door volledige rui (bij vele soorten door gedeeltelijke rui) in nazomer/najaar van het tweede kalenderjaar en wordt gedragen tot de volgende rui in het voorjaar van het derde kalenderjaar.

2^e *zomer* (tweede zomerkleed) – gedragen in de zomer van het derde kalenderjaar (wanneer de vogel dus twee jaar oud is); wordt meestal door gedeeltelijke rui in voorjaar gevormd en tot de volledige rui in nazomer/najaar gedragen. Bij enkele grote soorten (bijvoorbeeld bij grote meeuwen) zijn ook nog een derde winterkleed en een derde zomerkleed te onderscheiden.

subadult (*subad*) – bijna volwassen, nog niet het adulte verenkleed; onnauwkeurige term, wordt vaak gebruikt wanneer de precieze leeftijd moeilijk vast te stellen is, zoals bij roofvogels of grote meeuwen.

adult (*ad*) – aanduiding voor de volwassen (geslachtsrijpe) vogel. Sommige soorten zien er hetzelfde uit in zomer en winter; andere hebben verschillende kleden, adult zomer en adult winter.

adult zomerkleed (*ad zomer*) – gedragen door volwassen vogels tijdens het zomerhalfjaar, vaak kleurrijk. De aanduiding geldt ook voor het vrouwtje! Het wordt bij de meeste soorten door gedeeltelijke rui in het voorjaar gevormd; bij enkele soorten door volledige rui, of eenvoudig door het afslijten van brede, opvallend gekleurde veerranden, waardoor het bont gekleurde deel van de veren verborgen lag.

adult winterkleed (*ad winter*) – wordt bij volwassen vogels meestal door volledige rui tijdens of na de broedtijd gevormd en tijdens het winterhalfjaar gedragen; meestal minder opvallend gekleurd dan het zomerkleed.

RUIGPOOTHOENDERS Tetraoninae

Middelgrote tot grote, zwaargebouwde standvogels van bergheiligen en noordelijke wouden. Leven grootste deel van de tijd op de grond. Gemeenschappelijke kenmerken zijn bevederde neusgaten, krachtige, geheel of gedeeltelijk bevederde poten zonder sporen, afgeronde vleugels met stijve, omhooggebogen handpennen en snelle, luidruchtige vleugelslagen onderbroken door glijpauses. Voornamelijk vegetarisch, maar vangen 's zomers ook insecten. Jongen zijn nestvlieders en kunnen al na 1-2 weken korte vluchten maken; jongen worden alleen of hoofdzakelijk door ♀ verzorgd.

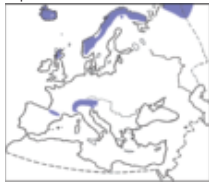
Moerassneeuwhoen *Lagopus (lagopus) lagopus*

– L 35-43 cm. Standvogel in noordelijke bossen (voornamelijk berkenbossen, maar ook in naaldbomen en wilgen) en op toendra met wilgen, dwergberken, heide, etc. In winter vaak in lager gelegen, meer beschutte habitats, zoals naaldbossen en dichte berkenbossen. **HERKENNING** De *Lagopus*-soorten lijken veel op elkaar en zijn het beste van elkaar te onderscheiden aan roep, details van verenkleed, snavelgrootte en habitat, en (met uitzondering van Schots Sneeuwhoen) van andere ruijpoothoenders aan de vrijwel het hele jaar door grotendeels witte vleugels. Andere kenmerken zijn rond lichaam, kleine kop, bevederde tenen en korte staart. In winter vrijwel geheel wit, in zomer rood-tot grijsbruin; ♂ heeft drie kleden, ♀ twee. Adult ♂ voorjaar (c maa-begin jun): *kop, hals en bovenborst diep rood- of kastanjebruin, vrijwel effen en ongebandeerd; buik en delen van flanken en bovendelen wit; witte delen worden geleidelijk geleidelijk vervangen door bruin*. Adult ♂ zomer (jun-sep): krijgt geleidelijk meer gebandeerde, meer geelbruine (minder roodbruine) veren op *kop, hals en bovenborst*. Adult ♀ zomer (tot sep): als zomer ♂, maar verenkleed gemiddeld meer geelbruin, minder roodbruin, en duidelijker met zwart en beige gebandeerd. Winter (nov-maa): vanaf sep krijgen ♂ en ♀ geleidelijk (met uitzondering van zwarte staart) *geheel wit verenkleed*; te onderscheiden van Alpene sneeuwhoen aan altijd witte teugel (niet zwart), en iets groter formaat (vooral van ♂); habitat is ook goed kenmerk (maar niet altijd diagnostisch): Moerassneeuwhoen heeft voorkeur voor dekking in berken- en naaldbossen en mijdt in winter meestal wilgen en alpiene zones. Let van dichtbij op *zwaardere snavel* (en gemiddeld lichtere nagels) van Moerassneeuwhoen. **GELUID** Tijdens voorjaarsnachten als zang fungerende baltsroep van op zangplaats gezeten ♂ een versnelende reeks van luide, nasale, stuerende, blaffende tonen, eindigend in triller, *kau, kau kau-ka-ka-kakarrrrrr*. Ook (deels in vlucht) *KE-u, KE-kerrrr-kr-kerr eHE eHE*, langzamer wordend aan einde en vaak gevolgd (of voorafgegaan) door enkele malen *koWAH* ('ga weg!'). Roep van ♀ *njau*.

Schots-/Moerassneeuwhoen

Alpene sneeuwhoen

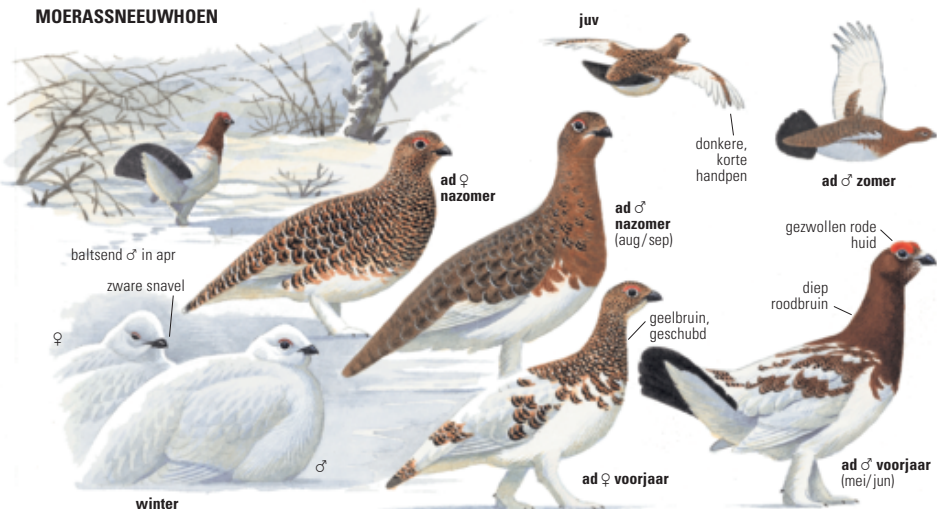
Schots Sneeuwhoen *Lagopus (lagopus) scotica*

– L 33-38 cm. Gemiddeld iets kleinere ondersoort van Moerassneeuwhoen (of soort); komt voor op heiden en hoogvenen in N- en W-Britannië en Ierland. Op diverse plaatsen als jachtwild ingevoerd (in 19^e eeuw ook op de Hoge Venen, België, maar daar thans vermoedelijk weer verdwenen). **HERKENNING** Vorm en gedrag als Moerassneeuwhoen, maar 's zomers *donker, niet witte* vleugels en (vooral ♂♂) donkerder verenkleed; 's winters sterk verschillend, *zonder wit*. In alle kleden *geheel donkerbruin met rosse tint*. Geslachtsbepaling mogelijk wanneer ♂ en ♀ samen worden waargenomen: ♂ altijd meer effen, donkerder en dieper roodbruin; ♀ lichter, met okerkleurige veerranden of bandering. **GELUID** Als van Moerassneeuwhoen.

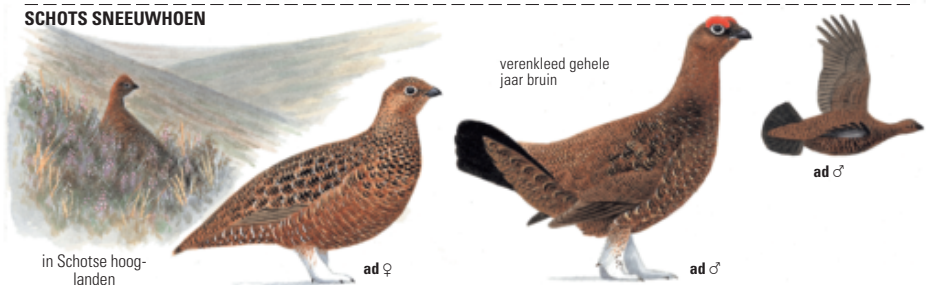
Alpene sneeuwhoen *Lagopus muta*

– L 31-35 cm. Broedt op bergheiligen en toendra, open, rotsig terrein met weinig vegetatie. Standvogel, maar trekt 's winters soms naar meer beschut terrein, zoals wilgenstruiken en open berkenbossen nabij boomgrens. **HERKENNING** Iets *kleiner* dan Moerassneeuwhoen (maar vogels van Spitsbergen veel groter) maar met zelfde vorm: rond lichaam en kleine kop, en bevederde tenen. In winter bijna *geheel wit met korte, zwarte staart*. In zomer grijsbruin met overwegend witte vleugels. Adult ♂ voorjaar (mei-jun/jul): *kop, hals en bovenborst* en delen van flanken en bovendelen *donker grijsbruin en zwart, fijn gemarmerd* met zwart en met bruingle en witte veerranden en bandering, waardoor vogel in het veld overwegend *donker grijs* indrukt maakt (Moerassneeuwhoen is diepbruin en nauwelijks gebandeerd); *teugel zwartachtig; buik, vleugels en delen van flanken wit*. Adult ♂ zomer (jul-sep [nov]): als in voorjaar, maar verenkleed *lichter grijs*, minder donker bruin; *sparzame zwarte vlekken op bovendelen* kenmerkend; teugel bruin, met wit gespikkeld. Lichter dan Moerassneeuwhoen in zelfde jaargetijd, zonder rosse tint. Adult ♀ voorjaar-zomer: verschilt van ♂ door *grover gebandeerd verenkleed met gele tint; teugel lichter; keel en zijden van kop* vergeleken met Moerassneeuwhoen *iets donkerder en grijs* (zonder respectievelijk beige en okerkleurige tint). Winter: verenkleed *geheel wit*, met uitzondering van zwarte staart en bij alle ♂♂ *zwarte teugelstreep*; ♀ soms met aanduiding van dunne zwarte teugelstreep, maar meestal met witte teugel (en daardoor moeilijk te onderscheiden van Moerassneeuwhoen). Let van dichtbij op kleinere snavel en gemiddeld donkerdere nagels dan van Moerassneeuwhoen. In winter meestal in grote troepen op bergheiligen of in struikgewas en heide, in plaats van in bos (vergelijk Moerassneeuwhoen). **GELUID** Minder vocaal dan Moerassneeuwhoen, maar in tegenstelling tot wat wetenschappelijke naam suggereert verre van zwijgzaam. Meeste geluiden gelijkvormig, meestal lage, boerende of droge, knorrende geluiden. Kenmerkende roep een bijna Zomertalingachtig kraken met karakteristiek ritme, *arr orr ka-KARRR* ('here comes the bride'; soms slechts een of twee lettergrepen), fungeert bijvoorbeeld als zang (maar soms ook door ♀ ten gehore gebracht), in voorjaar meestal vanaf de grond, soms tijdens opvlagen; ook een korter *urr-err*. ♂ maakt in voorjaar tijdens dalende zangvlucht met stijfgehouden vleugels boerende geluid, eindigend in gekakel, *ahrrrr-ka-ka-ka-ka-ka-ka*. Roept bij alarm of agressie *kwa* of variaties daarop. Roep van ♀ een zacht *kie-a*.

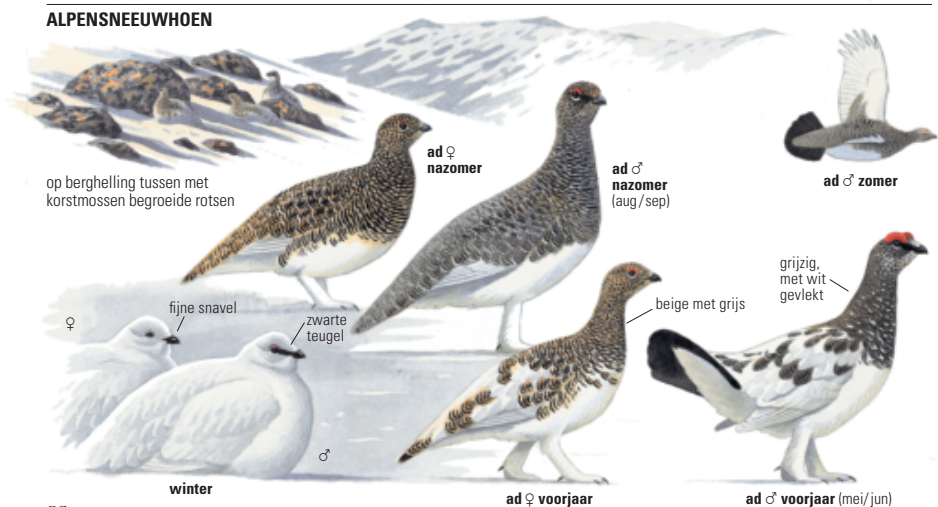
MOERASSNEEUWHOEN

SCHOTS SNEEUWHOEN

ALPENSNEEUWHOEN

KRAANVOGELS Gruidae

Zeer grote, slanke vogels met lange hals en poten en middel-lange, dolkvormige, rechte snavel. Sterk verlengde, volle tertials lijken de staart te vormen; echte staart kort en verbor-gen onder tertials. Vleugels lang en breed, met duidelijke vingers. Uitstekende zweefvliegers; vliegen met gestrekte hals. Vormen tijdens trek V-formaties of rechte linies als gan-zen, maar direct van deze te onderscheiden door gestrekte, lange poten en langzamere vlucht met veel glijpauzes, af en toe onderbroken door cirkelen op thermiek en vaak op gro-tere hoogte. ♂ en ♀ gelijk, maar ♂ gemiddeld iets groter. Lopen met statige, afgemeten passen. Zeer waakzaam. Voed-sel bestaat uit plantaardig materiaal, insecten, amfibieën en kleine zoogdieren. Nestelen op de grond.

Kraanvogel *Grus grus*

bDJ

L 96-199 cm, S 180-222 cm. In N-Europa schaarse broed-vogel van hoogvenen in bossen, aan meren met rietvelden of langs rivieren met oeverbossen, meestal in afgelegen gebieden. In W-Europa met vaste trekroute via Rügen, langs de oost-grens van Nederland (maa-apr en okt-nov), via NO-Frank-rijk (Lac du Der-Chantecoq) naar Spanje (en sommige N-Afrika) en terug. Bij oostenwind vaker over Nederland trekkend dan bij westenwind; sinds 2001 toenemend aantal broedparen (vooral in Drenthe). In voorjaar spectaculair dansritueel als balts, van paar of van 100en (vooral onvol-wassen) vogels, op favoriete plaatsen. Voedsel bestaat uit plantaardig materiaal, graan, oude aardappelen, insecten. Maakt nesthooi van plantaardig materiaal. **HERKENNING** Zeer groot, met zeer lange poten en lange, dunne hals. Verenklee-d grotendeels licht blauwgrijs, maar in broedtijd meestal met roestbruine rug door inwrijven met modderig en ijzerhou-dend veenwater. Kop en bovenste deel van hals zwart en wit; naakte huid op kruin rood (variabel). Zeer volumineuze en rommelige verlengde tertials geven indruk van bijna Struisvo-gelachtige staart. Slagpennen grijszwart, contrasterend met rest van verenkleed. ♂ houdt tijdens duet (met gestrekte hals, opwaarts gerichte snavel en opgezette borstveren en tertials) vleugels half open (bij ♀ gesloten). Vleugels lang en rechthoe-kig, met duidelijke vingers. Majestueuze vlucht met langzame vleugelslagen, vrij vlak gehouden vleugels en uitgestrekte hals en poten (als Ooievaar, maar deze heeft relatief kortere hals en poten; Blauwe Reiger vliegt met ingetrokken hals en sterk gebogen vleugels en heeft geen duidelijke vingers). Tijdens trek in lijn- of V-formaties, vaak op zeer grote hoogte. Stati-ge, afgemeten tred, maar kan snel uitvallen om bijvoorbeeld vos bij nest weg te jagen. Juveniel: direct te herkennen aan bleke, roodbruine kop en bovenhals (ook in 2e kj), zonder zwart en wit, en minder volumineuze tertials. **GELUID** Vocaal, met diverse luide en vérdragende roepen. Contactroep (voor-

namelijk in vlucht) diep, trompetterend, trillend of krassend *krro* en *karr*; in najaar vermengd met kenmerkend, fluïtend *tsjerp* van jongen. In broedgebied brengen ♂ en ♀ bij zonsop-gang (in noorden ook tijdens lichte zomernachten) duet ten gehore: ♂ roept luid trompetterend *krrooe*, direct gevolgd door lager *krro* en soms ook hard, kloppend *ka-ka-ka* van ♀. Andere duetten klinken als *kruuu-IEH krrroh*, *KRRU-krrroh*...

Jufferkraanvogel *Grus virgo*

(Z)

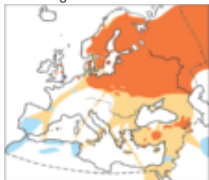
L 85-100 cm, S 155-180 cm. Broedt op of nabij droge, na-tuurlijke steppen, soms op grote hoogte, en altijd met toe-gang tot water; in winter ook op akkers, rijdijt bossen. Wes-telijke populaties overwinteren in Afrika en trekken maand eerder dan Kraanvogel weg uit broedgebieden (hoofdzake-lijk aug; dan vaak te zien op Cyprus). In aantal afnemend; in 20^e eeuw verdwenen als broedvogel uit Spanje en Marokko. Waarnemingen in W-Europa hebben vaak betrekking op uit-gangenschap ontsnapte exemplaren. **HERKENNING** Zeer groot, proporties als Kraanvogel, maar iets grotere, rondere kop, iets kortere snavel en kortere, dunner hals. Kleiner for-maat (20% kleinere dan Kraanvogel) niet altijd duidelijk in het veld; verschillen in verenkleed op afstand en in vlucht vaak niet opvallend. *Lichaam en vleugeldeken licht as-grijs*; contrast met *donkerdere slagpennen* minder groot dan bij Kraanvogel. In broedtijd met lichtgrijze rug (zie Kraan-vogel). Op grond op afstand best te herkennen aan *lange, puntige, rechte, keurig afhangende tertials* (in plaats van grote rommelige verenbos bij Kraanvogel); van dichterbij aan an-der koppatroon: *zwart van hals reikt tot op borst* en bestaat uit *losse, verlengde veren*; sierlijk gekromde, lange witte 'oor-veren' en grijze middenkruinstreep zonder rood zijn kenmer-kend. In vlucht bij goed licht van Kraanvogel te onderschei-den door *zwarte borst* en *minder sterk contrast tussen grijzere handkeveren en donkere slagpennen*; iets bredere vleugel-basis, iets langere poten; iets grotere, rondere kop (vaak on-opvallend). Elk gat in slagpennen als gevolg van rui (jun-okt) wijst op Jufferkraanvogel (Kraanvogel ruit alle slagpennen tegelijkertijd; soms echter met gat in slagpennen als gevolg van schot hagel!). Juveniel: doorgaans donker dan adult, met zeer lichte kop (lijkt op afstand witachtig) en zwak aangeduide 'oorveren'; voorhals en borst in midden leigrijs in plaats van zwart, met slechts iets verlengde veren. **GELUID** Roep iets hoger en droger dan van Kraanvogel en niet zo weergalmend. Contactroep in vlucht *grro*.

Siberische Witte Kraanvogel *Grus leucogeranus*

-

L 105-145 cm, S 205-245 cm. Zeer zeldzame broedvogel in NO-Siberië (overwintert aan Poyangmeer, China); twee zeer kleine westelijke populaties aan oostrand van Oeralgebergte, aan de bovenloop van de Ob (overwintert in Bharatpur, India) en bij Tyumen (minder dan 10 paren!); overwintert aan zuidrand van Kaspische Zee, jaarlijks in apr en okt tijdens trek in Wolgadelta). Grotere populatie in Jakoetië (O-Sibe-rië; 1500 paren) die overwintert in O-China. Sterk aan water en vochtige gebieden gebonden. **HERKENNING** Onmisken-baar; iets groter dan Kraanvogel, met langere hals. Verenk-leed zuiver wit, met zwarte handvleugel. Poten, snavel en naakte gezichtshuid rood. Jonge vogels bleek rood- tot ka-neelbruin; geheel bevederde kop (geen rood gezicht); vanaf 1^e winter met steeds meer witte veren. **GELUID** Gewone roep droger dan van Kraanvogel, maar baltsroepen helderder, uitgerechter en meer weergalmend.

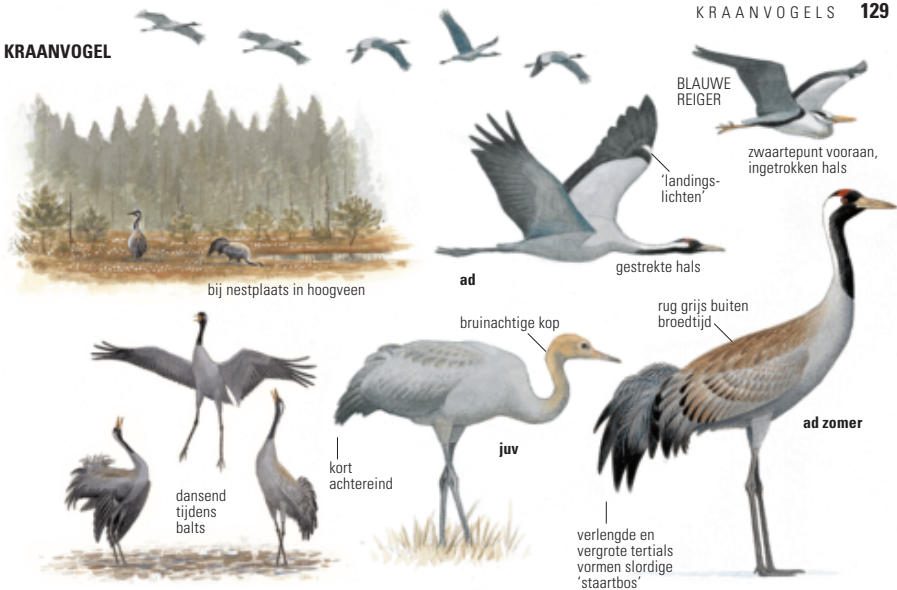
Kraanvogel

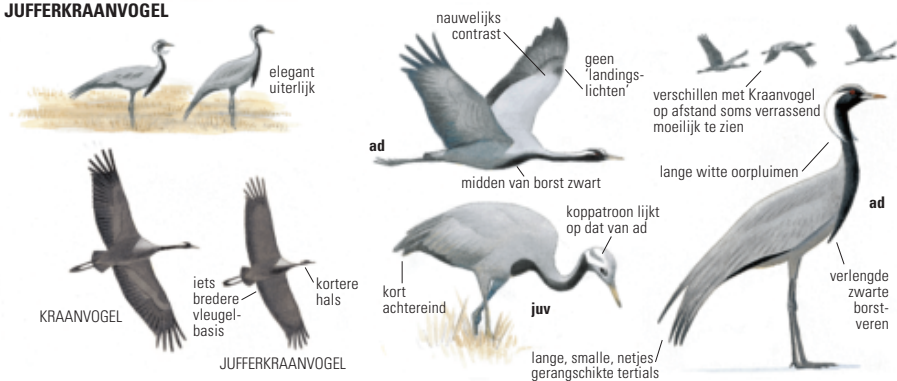
Jufferkraanvogel

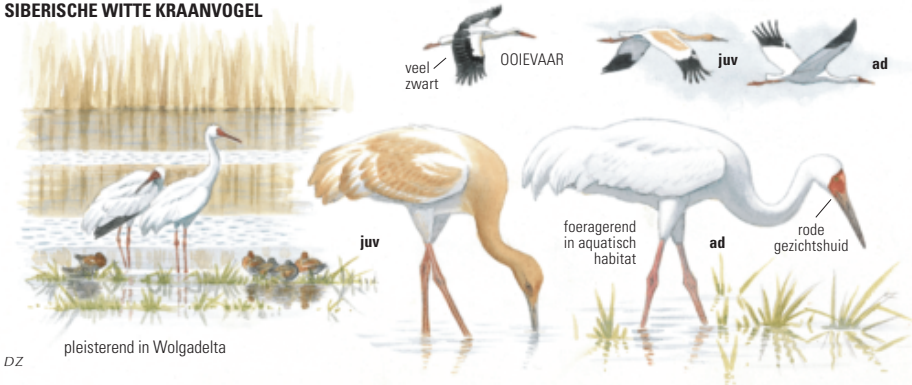
KRAANVOGEL

JUFFERKRAANVOGEL

SIBERISCHE WITTE KRAANVOGEL

PIEPERS EN KWIKSTAARTEN Motacillidae

Vrij kleine, slanke zangvogels met lange staart en spitse snavel, die veel tijd op de grond doorbrengen. In noorden en oosten trekvogels. Voedsel bestaat uit insecten. Piepers zijn bruin en wit met streping op borst en bovendelen en karakteristieke zang, meestal in zangvlucht. Nestelen in graspolen. Kwikstaarten hebben vergeleken met piepers contrastrijker verenkleed, eenvoudiger zang en zeer lange staart waarmee ze op en neer wippen. Nestelen in holtes of vegetatie.

Duinpieper *Anthus campestris*

bD

L 15½-18 cm. Schaarse broedvogel van zandig open terrein, afgravingen en heide, in Z-Europa ook op kale berghellingen. In Nederland zeldzaam doortrekker (apr-mei en aug-sep/okt). Voormalige broedvogel, in België tot 1986 en in Nederland (Veluwe) tot 2004; overwintert in Afrika. **HERKENNING** Grote, slanke pieper met relatief egaal zandkleurig verenkleed. *Donkere teugelstreep* in alle kleden (soms minder duidelijk door lichtval of sleet). *Achternagel relatief kort* (vergeleek Grote Pieper). Poten roze of lichtbruin. Adult: *kruin en mantel vrijwel ongestreept* (hoogstens zwak diffuus gevlekt), *onderdelen ongestreept beigewit*, soms met enkele vage, dunne strepen hoog op zijborst. Duidelijke *lichte wenkbrauwstreep*; meestal met donkere snorstreep en zeer dunne baardstreep. *Middelste dekveren contrasterend donker, in vers kleed met brede beigewitte toppen*. Juveniel: kruin en mantel krachtig donker gevlekt, met fijne witte veerranden. *Bovenborst donker gevlekt* (variabel, soms ook met enkele strepen op flanken). Lijkt op Grote Pieper (zie aldaar). **GELUID** Roep een vol *tsjilp* (zacht eindigend; herinnert enigszins aan roep van Huismus, maar ook aan Kortteenleeuwrik) of korter *tiup*. Zang eenvoudig, meestal in golvende zangvlucht, twee of drie lettergrepen met metalige klank, aan einde vaak met nadruk en langgerekt, langzaam herhaald in fase met pieken in vlucht, *tsirLIEH...tsirLIEH...tsirLIEH...* (op Balkan soms klinkend als *sr'rriuh*, trillend en dalend in toonhoogte).

Langsnavelpieper *Anthus similis*

-

L 16-17½ cm. Broedt in N-Israël, W-Syrië en Libanon op schaars begroeide, open hellingen met talrijke (vaak vlakke) rotsen en grassen, kruiden en andere lage vegetatie (ongeveer als garrigue). Standvogel of kortaafstandstrekker. **HERKENNING** Lijkt op Duinpieper (nauwelijks groter dan deze), maar met *iets langere staart en iets langere snavel*. Verenkleed iets *grijzer en minder contrastrijk* dan van Duinpieper, met donkerdere bovenstaart. *Wenkbrauwstreep* vaak nogal smal en *tot ver op achterhoofd reikend*, langer dan bij Duinpieper. Borst zonder duidelijke donkere streping, alleen met vage donkere tekening. Buik en flanken vaak met warme beige tint. Middelste vleugeldekveren aan de basis donker (met diffuse donkere centra). Snavelbasis lichtroze. **GELUID** Roep lijkt op die van Woestijnleeuwrik, een kort *tsjupp*. Alarmroep

siih. Zang, van rots of in fladderende, trage zangvlucht, eenvoudig, vaag aan Duinpieper herinnerend, maar iets gevarieerder, drie- of vierlettergrepige, willekeurig gecombineerde strofen in langzame reeksen, bijvoorbeeld *Slu...tsjuur...Slu...tsjiVUU...srruuie...Siu...*

Grote Pieper *Anthus richardi*

D

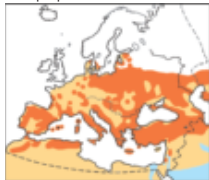
L 17-20 cm. Zeldzaam maar regelmatige najaarsgast uit Siberië, hoofdzakelijk aan kusten van W-Europa. In Nederland schaarse doortrekker (meest sep-nov). Vooraf in Z-Europa soms ook overwinterend, in open terrein. **HERKENNING** Iets groter dan Duinpieper; grote indruk versterkt door *langere poten en staart en meer rechtopstaande houding met gestrekte hals*. Bruikbaar kenmerk wanneer vogel op draad zit en afsteekt tegen lichte achtergrond (lucht) is *zeer lange achternagel* (langer dan achterteen). Snavel gemiddeld iets langer en dikker dan van Duinpieper (als kleine lijster, maar verschil niet altijd duidelijk). *Krachtige, diep golvende vlucht*. *Bid*t vaak kort voor landing in gras (Duinpieper doet dit zelden). Verenkleed lijkt veel op dat van juveniele Duinpieper (donker gestreept op mantel, rug en borst), maar heeft *lichte teugel* (kan echter onder sommige hoeken, bijvoorbeeld recht van voren, donker lijken). Adult: *borst en flanken meestal warm beige* (soms zelfs roestkleurig getint), contrasterend met witte buik; *bovenborst duidelijk gestreept*; strepen vallen vaak samen en vormen dan donkere wig laag op keelzijde. Grote en middelste dekveren en tertials met *vrij brede roestbruine toppen* in vers kleed. Juveniel (zelfs tot in okt): als adult, maar met donkerdere streping op bovendelen, en zwartachtige middelste dekveren en tertials met *smalle, scherp afgetekende witte zomen*. **GELUID** Roep kenmerkend, vooral wanneer opvliegend tijdens trek, een luid, krassend, langgerekt *pschie!* (of *pschriep*; als roep van sommige Huismussen, maar heel anders dan roep van Veldleeuwrik). In broedgebied (en soms van trekkende vogels) een minder karakteristiek, zwakker *tsjiej*. Zang (ten gehore gebracht in diep golvende zangvlucht) een eenvoudig, rauw *TSCHIE-vuu-TSCHIE-vuu-TSCHIE-vuu-TSCHIE-vuu-TSCHIE-vuu*.

Mongoolse Pieper *Anthus godlewskii*

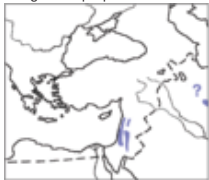
Z

L 15½-17 cm. Dwaalgast in najaar in NW-Europa; in Nederland tot en met 2016 negen gevallen (okt-feb). Broedt op steppen, onder meer in Mongolië. **HERKENNING** Lijkt in verenkleed sterk op Grote Pieper, maar is *iets kleiner* en heeft *kortere poten, kortere en iets spitsere snavel, kortere staart* en vaak duidelijkere vleugelstreep. In de hand te herkennen van Grote Pieper aan bepaalde maten (zoals kortere achternagel) en aan hoeveelheid wit op de op een na buitenste staartpen (korte, brede witte wig bij Mongoolse; bijna altijd lange en smalle wig bij Grote Pieper), maar betrouwbare determinatie in het veld vereist nauwkeurige bestudering van dichtbij, bij voorkeur ook van roep. *Onderdelen iets egalier beige* (buik niet zo wit als bij Grote Pieper). Vogels met adulte middelste dekveren (waarvan er vaak al enkele aanwezig zijn in 1^e najaar) zijn het zekerst te determineren: deze hebben *brede, scherp afgetekende okerkleurige top met stomp toelopend donker centrum* (niet donkerder roestbruine, vager begrensde en smallere top met in spitse punt toelopend donker centrum als bij Grote Pieper). **GELUID** Roep als van Grote Pieper, maar iets hoger, met iets zuiverdere klank, enigszins herinnerend aan roep van Gele Kwikstaart, *psjiu*, vaak afgewisseld met dieper *tsjip-tsjuup*.

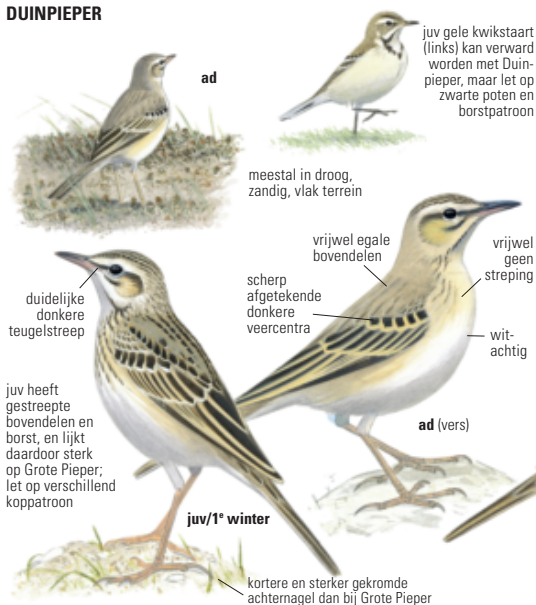
Duinpieper

Langsnavelpieper

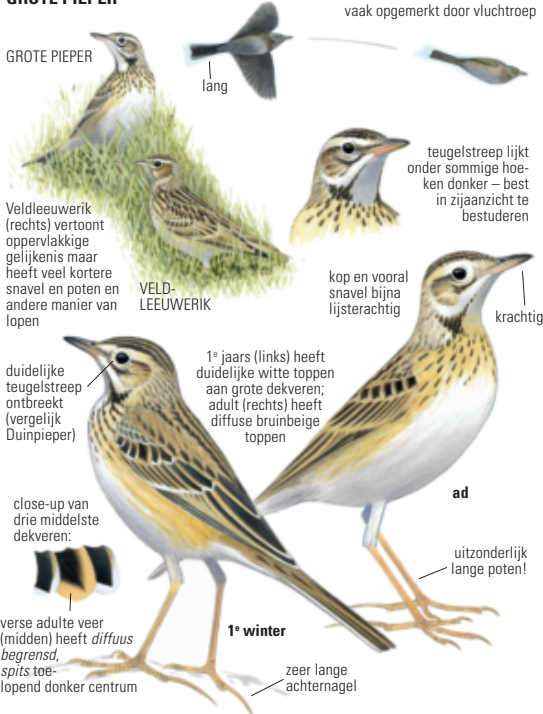
DUINPIEPER

LANGSNAVELPIEPER

GROTE PIEPER

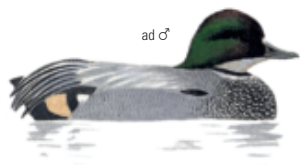
MONGOLSE PIEPER

Dwaalgasten

Hieronder worden in het kort soorten beschreven die sinds 1900 meer dan drie maar minder dan c 20 keer zijn waargenomen in het *gehele* in dit boek behandelde gebied (ruwweg het West-Palearctische gebied ('WP') zonder (maar hier soms wel vermeld) Azoren en Kaapverdische Eilanden; zie p 8). Voor een opsomming van soorten die nog zeldzamer zijn, zie p 418-421. Het aantal gevallen is niet altijd even duidelijk omdat in het ene land wel en het andere land niet een instantie ('zeldzaamhedencommissie') functioneert die nauwkeurig meldingen van zeer zeldzame soorten (dwaal-

gasten) verifieert. Bovendien kan het aantal veranderen omdat nieuwe ontdekkingen worden gedaan of omdat oude waarnemingen na herziening achteraf te onzeker (of zelfs onjuist) worden bevonden en afgewezen. Of ze worden soms na aanvankelijk niet serieus te zijn genomen na jaren toch aanvaard op nieuwe bestudering van bewijsstukken. Voor een uitgebreide beschrijving van de meeste van deze soorten wordt verwezen naar *A field guide to the rare birds of Britain and Europe* door Alström, Colston & Lewington (1991) en naar handboeken en specialistische literatuur over zeldzame vogels (zie literatuurlijst op p 427-428).

ad ♂
Bronskoepeend

Bronskoepeend *Anas falcata*

Z L 46-54 cm. Broedt in O-Azië. Dwaalgast in Nederland (12 gevallen van zeker ongeringde exemplaren tot en met 2015). Waarnemingen in tal van Europese landen, waaronder België, Brittannië, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Spanje en Zweden, worden doorgaans als ontsnapt beschouwd vanwege het feit dat de soort vaak in waterwildcollecties is te vinden. Gevallen in Jordanië, Irak en Turkije worden evenals Europese gevallen in de 19^e eeuw daarentegen wel vaak als wild beschouwd. Lijkt op enige afstand geheel grijs met donkere kop. ♂ onmiskenbaar, met *geheel donkergroene kop* (met uitzondering van witte keel), *gelijkmatig aflopend voorhoofd* en *vol achterhoofd*. Wintertalingachtige gele vlek op anaalstreek (soms verborgen onder lange, afhangende tertials). ♀ lijkt op een *kleine Pijlstaart met brede vleugels*, maar heeft smalle, donkere snavel en gemarmerde kopzijden. In vlucht met *donkere spiegel*.

Kaapse Taling

Kaapse Taling *Anas capensis*

— L 44-48 cm. Broedt in Afrika ten zuiden van Sahara. Enkele voorjaar- en zomer-gevallen in Israël en Libië. Wordt in veel Europese landen gezien, maar daar als ontsnapt beschouwd. Formaat ongeveer als van Smient. Alle kleden min of meer gelijk, onopvallend licht grijsbruin, met *roze, vrij dikke, opgewipte snavel* en *donkergroene, breed met wit omlijnde spiegel*. *Kop egaal, lichaam met grove bruine vlekken*, met name op flanken. Kop vaak groot lijkend, met afgeronde, bijna opgepompt lijkende achterhals.

ad ♂
Brileider

Brileider *Somateria fischeri*

— L 52-58 cm. Broedt in Alaska en NO-Siberië. Overwintert hoog noordelijk in wakken in ijs. Enkele wintergevallen in N-Noorwegen. Formaat als van Grote Zee-eend, *dus iets kleiner dan Eider*, maar vorm en proporties gelijk. Doet ook in verenkled denken aan Eider, maar ♂ heeft *zwarte borst* (en buik), grote, *ronde 'witte bril'* (grote ovale witte vlekken met zwarte omlijning) op overwegend *groene kop*, en *oranje snavel* deels bedekt door fluweelachtige, groen-met-witte veren; ♀ met *licht geelbruine 'bril'* op iets donkerdere roodbruine kop, en lichaam roodbruin met dichte zwarte bandering. ♂ eclips als ♀, maar herkenbaar aan witte tertials en gedeeltelijk witte rug.

juv
Pacifische Parelduiker

Pacifische Parelduiker *Gavia pacifica*

— L 60-68 cm, S 95-115 cm. Broedt in Alaska, NC- en NW-Canada en NO-Siberië. Wordt steeds vaker gezien met recente gevallen in onder meer Brittannië, Ierland, Kanaaleilanden, Noorwegen, Spanje, Zweden en Zwitserland. Nauw verwant aan en sterk lijkend op Parelduiker. Verschilt in winterkleed door: *geen witte vlek op achterflank* bij zwemmende vogel (smal wit alleen zichtbaar indien hoog op water liggend); regelmatig met dunne donkere keelband (mogelijk vooral bij adult winter, maar ook bij vele 1^e winters; sommige Parelduikers hebben ook vage keelband!); *Donkere dwarsband over onderbuik* (soms zichtbaar tijdens poetsen van onderzijde of in vlucht), witte buik scheidend van kleine witte vlek op midden van anaalstreek. Snavel lijkt vaak vrij klein; gemiddeld meer afgeronde kop en volle achterhals (die ook iets lichter grijs is).

Roodsnavelkeerringvogel *Phaethon aethereus* (Z)

L 45-50 cm (excl c 45 cm staartprojectie van adult), S 100-115 cm. Broedt op Kaapverdische Eilanden en in Z-Atlantische Oceaan, Rode Zee en Perzische Golf. Waargenomen op Canarische Eilanden en Madeira, en in Brittannië, Israël en Portugal. (In Nederland alleen dood op strand aangespoeld.) Formaat als van duif, wit met *zwarte buitenste handpennen*, zwarte streep boven op binnenste deel van armvleugel, *zwarte oogstreep* en grijs-en-zwart gemarmerd op mantel, rug en kleine dekveren. Adult met *helder rode snavel* en *zeer lange, dunne, verlengde middelste staartpennen*. Juveniel zonder verlengde staartpennen, maar met zwarte eindband aan staart en met geelbruine snavel met donkere punt. Vliegt vaak hoog met mechanische vleugelslagen, ongeveer zoals Grote Stern.

Roodsnavelkeerringvogel

ad

Maskergent *Sula dactylatra*

L 80-90 cm, S 165-185 cm. Broedt in Indische Oceaan, Z-Caribisch gebied en Z-Atlantische Oceaan. Vastgesteld in Frankrijk, Israël, Marokko en Spanje. Lijkt op Jan-van-gent, maar iets kleiner, en met minder wigvormige of puntige, *meer stomp afgeronde staart*. Adulte wit met *geheel zwarte slagpennen* (verwarring mogelijk met onvolwassen of subadulte Jan-van-gent met langer en uitgebreider behouden donkere slagpennen, of met Kaapse Jan-van-gent *Morus capensis*; niet behandeld). Maskergent heeft *zwarte tertials* en *langste schouderveren* (wit bij oudere Jan-van-gent en Kaapse), en *donker blauwgrijs gezicht*. *Snavelvorm* ook iets anders, met *diepe en zware basis* (met blauwgroene tint) en meer versmallende punt (geelachtig).

Maskergent

ad

Kleine Pelikaan *Pelecanus rufescens* (Z)

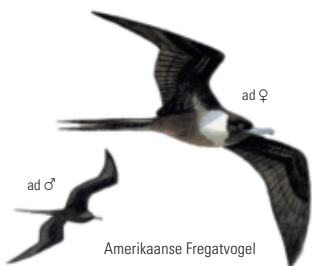
L 125-135 cm, S 225-260 cm. Broedt in Afrika. Waarnemingen op Canarische Eilanden en in Egypte, Israël, Italië, Marokko en Spanje betreffen mogelijk wilde vogels; bij gevallen in onder meer Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Nederland, Oostenrijk, Polen, Zweden en Zwitserland gaat het zeker om ontsnapte vogels. Lijkt op onvolwassen Roze Pelikaan, maar is iets kleiner, *vuil grijsachtig roze* in plaats van helder wit, en heeft iets *kortere snavel*. Is bovendien *niet donker op culmen en mondhoek*. In voorjaar met *donkere vlek bij oog*. Veren op onderdelen verlengd en los van structuur.

Kleine Pelikaan

Amerikaanse Fregatvogel *Fregata magnificens*

L 90-114 cm, S 215-245 cm. Broedt op Kaapverdische Eilanden en in C- en Z-Amerika. Enkele gevallen in Europa (Brittannië, Denemarken, Frankrijk en Spanje), alsmede diverse waarnemingen van ongedetermineerde fregatvogels. *Zeer groot*, met *lange, smalle, spitse vleugels* en *lange, diep gevorkte staart* (normaliter in vlucht samengevouwen en dan zeer lang en smal lijkend). In vlucht ingetrokken kop met lange, krachtige, aalscholverachtige snavel. Vliegt vaak met langzame, onregelmatige vleugelslagen met iets *naar achteren gehoekte hand* (puntige vleugelbocht), vaak in glijvlucht, maakt behendige bewegingen. ♂ *geheel zwart* met lichtgrijze snavel (rode keelzak is buiten broedplaats zelden zichtbaar); ♀ met *wit op krop* tussen borst en benedenbuik; onvolwassen bovendien met *witachtige kop*. Onderscheid van andere fregatvogels is moeilijk en op zee soms onmogelijk. Twee andere soorten in gebied vastgesteld, Ascensionfregatvogel en Kleine Fregatvogel (zie p 418). Amerikaanse is grootste, met groene glans op kop maar paars op mantel, schouderveren en borst; geen wit op onderzijde bij adult ♂ (Kleine heeft smalle witte vlek in oksel).

Amerikaanse Fregatvogel

ad ♂

ad ♀

Afrikaanse Woudaap *Isobrychus sturmii*

L 27-30 cm. Kleine woudaap, verwant aan Woudaap. Groot verspreidingsgebied in Afrika ten zuiden van Sahara. Enkele gevallen op Canarische Eilanden. Formaat en vorm als Woudaap, met korte, ronde vleugels. *Kop en groot deel van bovendelen egaal blauwgrijs*. *Onderdelen licht geelbeige met brede zwartachtige strepen*. *Snavel geel*, met smal donker culmen. Poten lichtgeel, lange tenen vaak helder oranje, in vlucht doorgaans duidelijk voorbij staartpunt uitstekend. (Niet afgebeeld.)

Extreme dwaalgasten

De hieronder opgesomde soorten zijn slechts 1-3 keer (in enkele gevallen vaker) vastgesteld in het in dit boek behandelde gebied (dat grofweg overeenkomt met het West-Palearctische gebied met uitzondering van Azoren, Kaapverdische Eilanden, Irak en Iran, zie p 8). Naast de Nederlandse en wetenschappelijke namen wordt de oorsprong vermeld (belangrijkste of dichtstbijzijnde verspreidingsgebied) en waar en wanneer de soort is vastgesteld. Waarnemingen die naar

alle waarschijnlijkheid betrekking hebben op ontsnapte vogels, of waarvan de authenticiteit betwijfeld wordt, zijn niet in dit overzicht opgenomen. Men moet er rekening mee houden dat na herziening van documentatie van oude waarnemingen enerzijds een hieronder genoemd geval kan komen te vervallen en anderzijds een ontbrekend geval dient te worden toegevoegd. Tot en met 2016 gepubliceerde gevallen zijn verwerkt.

SOORT	OORSPRONG	GEVALLEN
Struisvogel <i>Struthio camelus</i>	Afrika	Egypte (oude gevallen in Sinaï), Israël (tot c 1920), Jordanië (c 1930?), Maghreb (vroeger broedvogel)
Rosse Fluiteend <i>Dendrocygna bicolor</i>	Afrika, Azië, Z-Amerika	Marokko (12 in apr 1977, 2 in sep 1980)
Indische Fluiteend <i>Dendrocygna javanica</i>	Azië	Israël (nov 1966-maa 1967)
Spoorwiegans <i>Plectropterus gambensis</i>	Afrika	Marokko (maa-dec 1984)
Coromandeleend <i>Nettapus coromandelianus</i>	Z-Azië, Australië	Jordanië (apr 1997)
Roodsnavelpijlstaart <i>Anas erythrorhynchos</i>	Afrika	Israël (jun-jul 1958, jan 2015-mei 2016)
Bruine Krooneend <i>Netta erythrophthalma</i>	Afrika, Z-Amerika	Israël (apr-mei 1998)
Zwartbuikstormvogeltje <i>Fregetta tropica</i>	zuidelijke oceanen	Canarische Eilanden (sep 2011, aug 2012, sep 2016), Madeira (aug 2011)
Atlantische Geelneuswalbatros <i>Thalassarche chlororhynchos</i>	Z-Atlantische Oceaan	Noorwegen (apr 1994, jun-jul 2007), Britannië (jun-jul 2007), Zweden (jun-jul 2007), Faeröer (jul 2012), Frankrijk (sep 2014), IJsland (jul 2015)
Witkapalbatros <i>Thalassarche cauta</i>	Z-Atlantische & Indische Oceaan	Egypte en Israël (feb-maa 1981)
Tristanalbatros <i>Diomedea dabbenena</i>	Z-Atlantische Oceaan	Italië (okt 1957)
Zuidelijke Reuzenstormvogel <i>Macronectes giganteus</i>	Antarctica	Italië (sep 1991)
Kaapse Stormvogel <i>Daption capense</i>	zuidelijke oceanen	Gibraltar (jun 1979), Noorwegen (mei 2010)
Donsstormvogel <i>Pterodroma mollis</i>	Z-Atlantische & Indische Oceaan	Israël en Jordanië (maa 1997), Noorwegen (jun 2009)
Schlegels Stormvogel <i>Pterodroma incerta</i>	Z-Atlantische Oceaan	Israël en Jordanië (mei 1982, apr 1989)
Zwartkapstormvogel <i>Pterodroma hasitata</i>	Caribische Zee	Britannië (voorjaar 1850, dec 1984), Spanje (apr 2002), Madeira (mei 2010)
Gestreepte Pijlstormvogel <i>Calonectris leucomelas</i>	Indische & Stille Oceaan	Israël (jun-sep 1992, mei-jul 1993, feb 2003), Jordanië (jun-sep 1992, mei-jul 1993)
Australische Grote Pijlstormvogel <i>Puffinus carneipes</i>	Indische & Stille Oceaan	Israël en Jordanië (aug 1980)
Wigstaartpijlstormvogel <i>Puffinus pacificus</i>	Indische & Stille Oceaan	Egypte (maa 1988)
Baillons Kleine Pijlstormvogel <i>Puffinus bailloni</i>	Indische Oceaan	Israël (jun 1992, mei 1999)
Perzische Kleine Pijlstormvogel <i>Puffinus persicus</i>	Indische Oceaan	Israël (jan-feb 1985, dec 1989)
Geoorde Aalscholver <i>Phalacrocorax auritus</i>	N-Amerika	Britannië (jan-apr 1989), Ierland (nov 1995-jan 1996), Frankrijk (okt 2000)
Afrikaanse Slangenhalvogel <i>Anhinga rufa</i>	Afrika	Turkije (broedvogel; uitgestorven 1962), Israël (af en toe, c 1950; mei 2004), Marokko (aug 1985)
Ascensionfregatvogel <i>Fregata aquila</i>	Z-Atlantische Oceaan	Britannië (jul 1953, jul 2013)
Kleine Fregatvogel <i>Fregata ariel</i>	tropische oceanen	Israël en Jordanië (dec 1997, mei 1999)
Roodpootgent <i>Sula sula</i>	tropische oceanen	Canarische Eilanden (sep 2012), Frankrijk (jul 2011), Spanje (aug en dec 2011)
Amerikaanse Woudaap <i>Isobrychus exilis</i>	Amerika	IJsland (sep 1970)
Mantsjoerijse Woudaap <i>Isobrychus eurhythmus</i>	O-Azië	Italië (nov 1912)
Geelkruinkwak <i>Nyctanassa violacea</i>	Amerika	Madaira (feb-dec 2011, jan 2012)
Chinese Ralreiger <i>Ardeola bacchus</i>	Azië	Britannië (jan-maa 2014)

SOORT	OORSPRONG	WAARNEMINGEN
Kleine Blauwe Reiger <i>Egretta caerulea</i>	Amerika	Ierland (sep-okt 2008)
Witbuikreiger <i>Egretta tricolor</i>	Amerika	Canarische Eilanden (nov 2007-jun 2008)
Zwarte Reiger <i>Egretta ardesiaca</i>	Afrika	Israël (okt 1982), Griekenland (jun 2012)
Zwartkopreiger <i>Ardea melanocephala</i>	Afrika	Frankrijk (eind 19 ^e eeuw, nov 1971), Israël en Jordanië (okt-dec 1987)
Amerikaanse Blauwe Reiger <i>Ardea herodias</i>	Amerika	Frankrijk (apr 1996), Canarische Eilanden (dec 1998-jan 1999), Brittannië (dec 2007)
Afrikaanse Gaper <i>Anastomus lamelligerus</i>	Afrika	Egypte (mei 2009, mei 2013)
Afrikaanse Maraboe <i>Leptoptilos crumeniferus</i>	Afrika	Israël (mei 1951, apr-mei 1957) (waarnemingen in Spanje waarschijnlijk niet van wilde vogels)
Heilige Ibis <i>Threskiornis aethiopicus</i>	Afrika, Irak	Egypte (laatst 1881), Azerbeidzjan (1944), (zie ook p 423)
Zwaluwstaartwouw <i>Elanoides forficatus</i>	M- en Z-Amerika	Canarische Eilanden (maa 1993)
Witruigger <i>Gyps africanus</i>	Afrika	Marokko (mei 2014), Spanje (sep 2008, jun 2009, sep 2011, jun 2016)
Wahlbergs Arend <i>Aquila wahlbergi</i>	Afrika	Egypte (mei 2013)
Amerikaanse Zeearend <i>Haliaeetus leucocephalus</i>	N-Amerika	Noord-Ierland (jan 1973), Ierland (nov 1987)
Shikra <i>Accipiter badius</i>	Azië, Afrika	Azerbeidzjan (broedgeval in 1933), Israël (apr 1987) en Armenië (broedgevallen in 2009)
Afrikaans Porseleinhoen <i>Aenigmatolimnas marginalis</i>	Afrika	Algerije (jan 1867), Malta (maa 1981, apr 2004), Italië (jan 1997), Spanje (dec 2010, jan 2016)
Afrikaanse Kwartelkoning <i>Crex egregia</i>	Afrika	Canarische Eilanden (nov 2001, nov 2006 (2), jan 2007, jan 2011, dec 2014), Spanje (apr 2016)
Afrikaans Waterhoen <i>Gallinula angulata</i>	Afrika	Madeira (jan 1895), Spanje (feb 2000, maa 2003)
Driebandplevier <i>Charadrius tricolor</i>	Afrika	Egypte (8 exemplaren, maa 1993-sep 2009)
Steppeplevier <i>Charadrius veredus</i>	Azië	Finland (mei 2003)
Zwartkopkievit <i>Vanellus tectus</i>	Afrika	Israël en Jordanië (1869)
Amerikaanse Houtsnip <i>Scolopax minor</i>	Amerika	Frankrijk (okt 2006)
Eskimowulp <i>Numenius borealis</i>	N-Amerika	Brittannië (sep 1855, sep 1878, sep 1880, sep 1887), Ierland (okt 1870); uitgestorven
Siberische Grijze Ruiter <i>Tringa brevipes</i>	Siberië	Brittannië (okt-nov 1981, nov-dec 1994), Zweden (jul 2003), Nederland (jul 2010)
Zuidpooljager <i>Stercorarius macconnicki</i>	Antarctica	Faeröer (sep 1889), Israël en Jordanië (jun 1983), Israël (jun 1992); Spanje, Madeira & Canarische Eilanden (enkele gevallen)
Bruinkopmeeuw <i>Chroicocephalus brunnicephalus</i>	C-Azië	Israël (mei 1985)
Relictmeeuw <i>Larus relictus</i>	Azië	Rusland (mei 2000)
Beringmeeuw <i>Larus glaucescens</i>	W N-Amerika, N Stille Oceaan	Canarische Eilanden (feb 1992), Marokko (jan 1996), Brittannië (dec 2006 & maa-apr 2007, dec 2008-jan 2009), Denemarken nov-dec 2009 & feb 2010 & aug 2010 & okt 2010 & nov-dec 2010 & jan-feb 2012), IJsland (jan-maa 2015), Noorwegen (jul 2011), Ierland (jan-maa 2016)
Kelpmeeuw <i>Larus dominicanus</i>	kusten zuidelijk halfrond	Canarische Eilanden (apr 2001), Marokko (vanaf 2006 ongeveer jaarlijks), Portugal (mei 2013, jun 2013, aug 2013, apr-mei 2015, jul-aug 2016), Spanje (apr 2014)
Vegameeuw <i>Larus vegae</i>	Azië	Ierland (jan 2016)

Ingevoerde en (vermoedelijk) ontsnapte soorten

Hieronder staan korte beschrijvingen van soorten die geen deel uitmaken van de natuurlijke avifauna van het in dit boek behandelde gebied, maar door de mens zijn geïntroduceerd of zich met behulp van de mens hebben kunnen vestigen en nu onafhankelijk van de mens plaatselijk in het wild broeden. De lijst is niet compleet maar bevat ten minste de meest bekende soorten. Ook worden enkele niet-broedende soorten beschreven die weliswaar diverse keren in het gebied zijn waargenomen, maar die in alle of veel gevallen uit gevangenschap ontsnapt zijn, of waarvan dat wordt vermoed. Voor een aantal soorten geldt dat er verschillen in inzicht bestaan over de kans dat wilde exemplaren Europa bereiken. Zo kan men hieronder enkele soorten aantreffen die in andere gidsen in de hoofdstukken staan, en omgekeerd. Van enkele van de hieronder genoemde soorten is bekend dat ze *niet uitsluitend* als

ontsnapt of geïntroduceerde vogels voorkomen, maar soms ook als dwaalgast. Sommige geïntroduceerde soorten zijn zo bekend dat ze in de hoofdstukken van het boek worden beschreven, zoals: Grote Canadese Gans (p 20), Nijlgans en Indische Gans (p 22), Rosse Stekelstaart (p 44), Fazant, Goudfazant en Lady-Amherstfazant (p 58) en Stadsduif (p 214). Ganzen en eenden uit alle delen van de wereld worden in collecties gehouden. Deze ontsnappen soms en kunnen in het wild (anders dan de meeste andere soorten) vaak gemakkelijk in leven blijven. Daardoor is de kans groot exotisch waterwild tegen te komen (let op ringen!). Niet alle soorten waterwild kunnen hier behandeld worden. Er is ook nog steeds veel handel in wilde vogels uit met name Afrika, Zuid-Amerika en ZO-Azië waarvan een aantal ontsnapt en enige tijd kan overleven.

Zwarte Zwaan *Cygnus atratus*

(bJ)
L 115-140 cm. Broedt in Australië. Geïntroduceerde, in wild overlevende populaties komen voor in onder meer Nederland en Polen; in andere landen enkele gevallen. Indien zwemmend, *geheel zwart*; *rode snavel met witte subterminale band*. Opmerkelijk *dunne hals*, kort lichaam en *merkwaardig gevormde vleugelveeren* (lijken gegolfd, als dakpannen). In vlucht witte handpennen en buitenste armpennen zichtbaar. Juveniel lichter, roetbruingrijs. (Niet afgebeeld.)

Ross' Gans *Anser rossii*

bZ
L 53-66 cm. Broedt in N-Canada; populatie recent enorm toegenomen (6000 in 1931 tot 609 100 in 1998, met snel groeiende kolonie op Baffinsland, NO-Canada). Kwart van populatie overwintert in Texas, VS, vaak met Sneeuwganzen. Dwaalgast in Brittannië en Nederland (in 1985-2008 minimaal 7 vaak terugkerende exemplaren; in 2009 onder meer groep van 4). Ook in Duitsland en Zweden waargenomen maar beschouwd als ontsnapt. Als witte vorm Sneeuwganzen, maar *kleiner*; *kortere hals* en *snavel*. *Snavelbasis groenblauw*. (Niet afgebeeld.)

Keizergans *Anser canagicus*

(Z)
L 66-85 cm. Broedt in Alaska en NO-Siberië. Dwaalgast in Groenland. Komt voor in verschillende Europese landen, soms ook broedend, maar waarschijnlijk zijn alle uit gevangenschap afkomstig. Fraai getekende, middelgrote, *compacte gans*, met vrij *korte hals*. *Witte kop* en *achterhals*, *zwarte kin* en *voorhals*, en *blauwgrijs geschubd lichaam*. *Poten oranjegeel*, snavel zwart met grote rozegele vlek op midden. Doet enigszins denken aan blauwe vorm van Sneeuwganzen maar Keizergans herkenbaar aan kortere hals en geschubd verenkleed. (Niet afgebeeld.)

Kaapse Casarca *Tadorna cana*

—
L 60-68 cm. Broedt in Z-Afrika. Vastgesteld in enkele Europese landen; ontsnapt of uitgezette vogels hebben enkele malen gebroed in Zweden. Lijkt op Casarca en in vlucht daarmee te verwarren door vrijwel gelijk vleugelpatroon (zwarte handpennen, witte voorarm en groen spiegel), maar ♂ met *egaal grijze kop* en ♀ met *donkerbruine kop met wit gezicht*. (Niet afgebeeld.)

Carolina-eend *Aix sponsa*

(Z)
L 43-51 cm. N-Amerikaanse soort die in Europa in waterwildcollecties gehouden wordt en soms ontsnapt. Dwaalgast op Azoren en IJsland. Iets groter dan verwante Mandarijneend. Adult ♂: onmiskenbaar. *Kop en bovenzijde metaalblauw en -groen*, kop met fijne witte lijnen, kin en bovenkeel wit, zijden van hals en borst donker roodbruin met witte spikkels. Adult ♀ (en ♂ in eclipskleed): veel meer op Mandarijneend lijkend; verschilt door *meer wit rond oog*, *donkerdere kop* zonder lichte streping beneden oorstreek, *diep concave snavelbasis*, *donkere* in plaats van lichte snavelnael en *fijnere lichte tekening op flanken*.

Carolina-eend

Mandarijneend *Aix galericulata*

(bJ)

L 41-49 cm, S 65-75 cm. Broedt in O-Azië langs rivieren en meren met rijke oevervegetatie en oude bomen. Sinds de 19^e eeuw floreert een uitgezette populatie in Engeland; sinds 1980 jaarlijks broedend in Nederland. Kleine, compacte eend met lange staart en grote kop. ♂ en ♀ duidelijk verschillend. Adult ♂: opvallend en onmiskenbaar met *rode snavel, brede witte wenkbrauwstreep tot eind van bossige kuif, oranje 'gekamde' bakkebaarden* en grote oranje 'zeilen' boven achterflank. Adult ♀: dof olijfgrijs met *smalle witte oogring en oogstreep* achter oog, smalle witte rand aan weinig concave snavelbasis, en witte kin en keel; armpennen met groene spiegel en witte toppen. Flanken met rijen grote lichte vlekken. Juveniel: als ♀ maar valser en bruiner, met vagere koptekening.

Mandarijneend

Kaneeltaling *Anas cyanoptera*

(Z)

L 38-48 cm. Broedt in westen van N-Amerika en in Z-Amerika. Waarnemingen in Europa (incl Nederland) hebben waarschijnlijk betrekking op ontsnapte vogels. ♂ en ♀ met *groene spiegel en helder blauwe vlek op bovendekveren*. ♂ egaal roodbruin met donkere kruin en gestreepte bruine bovendelen. ♀ als Blauwvleugeltaling (zie afbeelding p 28), maar meer roodachtig, met *minder contrastrijk koppatroon*. (Niet afgebeeld.)

Californische Kuifkwartel *Callipepla californica*

L 24-27 cm. Broedt in N-Amerika. Geïntroduceerd in Frankrijk; plaatselijk in het wild broedend op Corsica. *Egaal blauwgrijs op bovenzijde en borst, grof met wit gevlekt op buik*. ♂ en ♀ met *zwarte pluim op voorkruin* (bij ♂ groter). ♂ bovendien met *wit omrande zwarte keel en witte wenkbrauwstreep*; ♀ met fijn gevlekte kop. Baltsroep een luid, herhaald, ritmisch *ka-KWAH-ko*.

Californische Kuifkwartel

Bobwhite *Colinus virginianus*

L 24-26 cm. Broedt in N-Amerika. Geïntroduceerd in Z-Europa; broedt onder meer in M-Frankrijk (zeldzaam) en N-Italië. Hoofdzakelijk *roodbruin* met witte en zwarte vlekken en strepen. ♂: *zwarte kop met witte wenkbrauwstreep en keel*; ♀: donker- en licht roestbruin getekende kop. Baltsroep een helder, fluitend *tuuh tweLET*. (Niet afgebeeld.)

Koningsfazant *Syrnaticus reevesii*

L ♂ 140-190 cm, ♀ 80-85 cm. Chinese soort, ingevoerd in Europa en in verwilderde staat broedend in onder meer Frankrijk en Tsjechië. Bosbewoner. Groot. Bruin gevlekt als Fazant maar ♂ te herkennen aan *extreem lange staart* (100-150 cm!), *witte kop met zwarte streep* van snavel tot achterhoofd, en *witte vlek onder oog*. (Niet afgebeeld.)

Heilige Ibis *Threskiornis aethiopicus*

(D)

L 60-85 cm, S 110-125 cm. Broedt in tropisch Afrika en vermoedelijk nog in Z-Irak, tot na 1800 nog broedvogel in Egypte, vroeger dwaalgast in Kaspische en Zwarte-Zeegebied (laatst in 1944 in Azerbeidzjan). Nestelend in bomen in reigerkolonies, net als Zwarte Ibis (zie ook p 419). Geïntroduceerd in Frankrijk in 1976 en vooral sinds 1993 heeft de broedpopulatie zich er sterk uitgebreid. De jaarlijks in Nederland waargenomen en inmiddels ook broedende exemplaren zijn waarschijnlijk van de Franse populatie afkomstig. Ook verwilderde populatie in Italië. Grotendeels wit, met zwarte kop en hals (beide onbevederd) en stevige, zwarte, omlaaggebogen snavel. *Zwartachtige pluinvormige tertials*.

Heilige Ibis

Afrikaanse Lepelaar *Platalea alba*

L 85-95 cm. Broedt in Afrika. Diverse waarnemingen in Frankrijk en Spanje en minstens eenmaal in Denemarken, Nederland en Oostenrijk, alle zo goed als zeker van uit gevangenschap ontsnapte vogels. Even groot als Lepelaar. *Wit verenkleed en rozerode poten*. *Rood 'gezicht' en rode snavelbasis en snavelranden* (rest van snavel grijs).

Afrikaanse Lepelaar

De veldgids voor elke vogelliefhebber

In deze zevende, voor Nederland en België geactualiseerde editie, staan alle ruim 770 vogelsoorten in Europa, inclusief Noord-Afrika en grote delen van het Midden-Oosten. Van elke soort staan alle gegevens overzichtelijk op één tekstpagina tegenover de afbeeldingen.

- de meest uitgebreide veldgids: een uitermate secure beschrijving over habitat, verspreidingsgebied, herkenning, geluid en voorkomen
- met meer dan 4000 gedetailleerde tekeningen in kleur van Killian Mullarney en Dan Zetterström
- met kaartjes die zowel de broed- en wintergebieden als de trekroutes weergeven
- al jaren de meest verkochte vogelgids in de Benelux

NUR 528
Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen

www.kosmosuitgevers.nl

